

**בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי /הרב  
ישראל קלוויזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים**

## **שבת אחים גם יחד**

### **"שילוב" ב' התלמודים**

לכבוד שמחת כלל ישראל בסיום והתחלת הש"ס במסגרת ה"דף היומי" הנני להקדיש מדור זה לכבוד הרעיון הנפלא שכבר כבש לבבות המונים במחזור שעעל"ט ויעידו על כך שמחת אלפי הלומדים שזכו בימים אלו לסיים שני התלמודים בבלי וירושלמי גם יחד בתוך רבבות עם קודש ע"י שהקדישו בכל יום רק כמה דקות לשלב עמה שורות אחדות של הירושלמי לצד לימודם הדף היומי הבבלי (עפ"י לוח מיוחד שיש להשיג במכון דרכי שמחה:-079 9690393), ובקיצור: "שילוב".

אוצרות שלא יסולאו בפז שזורים בין דפי הירושלמי, ולומדי הירושלמי זוכים להעשיר את ידיעותיהם באוצר בלום זה של חלק התורה שנתחבר בארץ ישראל בראשות רבי יוחנן בן נפחה בעיר טבריה כמה מאות שנים לפני הבבלי.

\*

כאמור יש אלפים הלומדים את מסכת הירושלמי המקבילה לאותה מסכת בה הם לומדים את הבבלי. להלן נעלה בקצה המטה מדברי גדולי ישראל לדורותיהם בחשיבות הלימוד בתלמוד ירושלמי להבנת דברי הבבלי, בפסקי הלכה, ונגיעה קלה גם בסגוליות הלימוד חשוב זה.

#### **לימוד מקביל לבבלי**

חשיבות, ואף נחיצות הלימוד הזה. נמצאת בקביעה הנחרצת של גדולי הראשונים, שהבנה מושלמת בלימוד הבבלי, תיתכן רק על ידי לימוד הירושלמי במקביל. ובכדי שלא להכביר ולהכביד נצטט אחד מהם, המתמצת את הרעיון בקצרה ובבהירות. בעל ה"מגדל עוז" בסוף הלכות ספר תורה: "וכן דרך הירושלמי בכמה מקומות שמפרש סתומות הבבלי, כאשר הבבלי מפרש רוב סתומות הירושלמי".

רבנו הראב"ה בסוגיית ניקב וסתמו (ח"א סימן קעב) נותן פרספקטיבה נוספת הזזה במגוון סוגיות, בהם נחיצות הלימוד בירושלמי קריטית להבנת הבבלי: "והנה תלמוד שלנו והירושלמי אחד הוא. אלא שהירושלמי מפרש יותר, וממנו נשמע לפרש תלמוד שלנו".

סיכם את הדברים בעל ה"פני יהושע" בהסכמתו לפירוש "קרבן העדה" על הירושלמי, בלשונו הטהור: **"להיות נודע לכל יודעי דת תורתנו הקדושה, שעיקר לימוד תורה שבעל פה הוא תלמוד בבלי וירושלמי. ולא כנחלקין לשתי תורות חס ושלום, כי אם יחדיו יהיו תמים במחברת אחת חיבור לקודש. ומה שזה סוגר זה פותח, כמבואר בפסקי הגאונים והקדמונים..."**

נודע שרבינו הכהן הגדול מאחיו המפורסם בשמו ע"ש ספרו "החפץ חיים" זי"ע, רצה לכתוב פירוש על הירושלמי, אלא שלבסוף לא אסתייע מילתא (הובא ב"חומת ירושלים" גליון א עמ' ד. וכן הובאה עדות לתמידו הגאון ר' דוד טבל דיינובסקי, גאב"ד ור"מ בלטש ואב"ד פיונטניצה). ומלשונו בהסכמה לספר משבי"ח על הירושלמי, נראה בברור גודל החשיבות שמייחס ללימוד זה:

**"הלואי יעזרו ה' באומץ וחיל להדפיס ולהפיץ בישראל על כל הירושלמי ויהיה זה לזכות לכבוד תורתו בזה לבאר הסתום במקום שאין לנו ביאורים מן הראשונים. ואקוה שעל ידו יתרבו הלומדים בסדר הזה ותרבה ידיעתם בו, וממילא נתרבה הדעת גם בדברי התוספתא ובכמה סוגיות הש"ס בבלי".**

במהר"ץ חיות (גיטין ז.) הפליג בחשיבות הבנת הגמרא על ידי כן. מה שניכר על ידי כל לומד אגדות חז"ל בשני התלמודים:

**"כל היכי דמספר הבבלי ענין של חכמי א"י להיפך מן הירושלמי, אזי דברי הירושלמי עקרים מפני שהם היו בקיאים טפי במאורעות חכמיהם".**

ביותר נתפרסמה תקנת מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל בכנסיה הגדולה השישית, ע"פ הצעתו של הרה"ק בעל ה"לב שמחה" זי"ע, שקרא להוסיף את לימוד ה"דף-היומי" בירושלמי, בנוסף ל"דף-היומי" הבבלי.

## הירושלמי בהלכה

כאן אנו מגיעים לנחיצות הלימוד בירושלמי, כבסיס להבנת וידיעת ההלכה. וכפי שנוכח כל יודע ספר הלכה, על ריבוי ההלכות שמקורם בירושלמי. ובנוסף אחד נתבאר כמה מגדולי הראשונים (תשוה"ג סי' מו, וכן בסי' תלד; שו"ת הר"י מיגש סי' פא; תשובות הרמב"ם סי' נד, וכן בסי' תלד; המכריע סי' מב. ועי' כסף משנה שבועות פ"ה הי"ח, ושערי תשובה סי' לט):

**"כל מה שנמצא בירושלמי ואין חולק עליו בתלמוד בבלי, או שאינו אלא ביאור ופירוש, סומכים עליו. שאינו גרוע מפירושי הראשונים".**

בריתב"א (בתשובות סימן ר"ח, ד"ה זו מנין) כתב:

**"אף על פי שלא נזכר בתלמוד שלנו אין בכך כלום. כי לעולם אנו סומכים על הגמרא שלהם, ואנו מפרשים ופוסקים התלמוד שלנו על פיהם".** [= של חכמי ארץ ישראל. ח.ק.].

חשיבות מיוחדת יש לייחס לדבריו המעוררים של הגאון רבי יקותיאל אריה קאמעלהאר זצ"ל במאמר על חשיבות לימוד הלכות בירושלמי שאין להם יחס בבבלי. (קובץ "נר מערבי" חלק ז):

**"אבל דורות האחרונים כמו בימינו אלה, שאין לך שביל ונתיב במקצוע ההוראה שלא הלכו בו נימושות, ולא נמצא עוד לחדש בהם דבר. ולעומת זה תולדנה בעניני הוראה שאלות וחקירות וספיקות אשר לא נמצא מקורם בש"ס בבלי. והי' אפשר לברר על פי האביעיות המימרות כו' המובאות בירושלמי על הלכות שאינן נהוגות עתה, או שנאמרו שמה לא על שאלות הלכה למעשה כי עם להרכבת עיון בגמרא וסברא, וע"כ לא הביאום הראשונים זלה"ה בהלכותיהם. ועתה היה אפשר להוציא מהם הלכות ברורות על השאלות המתעוררות חדשים לבקרים, והרבה הלכות הי'**

ביכולת לברר, הרבה ספקות היה אפשר להתירן על ידי מקורים בש"ס ירושלמי, לו אך עסקו בו כל מאן דעסקון באורייתא..."

במהרי"ק בשרש ק' כתב חידוש עצום בשיטת הרמב"ם להלכה, שמתרץ הרבה מהדברים שנתקשו בהם לומדים בהבנת שיטתו:

"והוא דבר ידוע שרבינו משה רגיל לפסוק על פי הירושלמי יותר מכל הפוסקים הידועים אצלנו. ואפילו במקום שאין תלמודינו מוכיח כדברי הירושלמי, לפעמים יפסוק כמותו, היכא שתלמודינו מעמיד משנה או ברייתא בשינויא דחיקא, והירושלמי מפרשה כפשיטא, תופס שיטת הירושלמי".

מעניינים הדברים שכתב רבי אריה ליב עפשטיין זצ"ל, מח"ס "הפרדס" בספרו:  
**"איתא בתלמוד ירושלמי שנזכה לפסוק כמותו כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו".**

ואכן הרה"ק רבי פנחס מנחם יוסטמן מפילץ זי"ע בעל ה"שפתי צדיק", כתב במכתב (הובא בשש"ק ח"ה עמ' ט"ו):

..."אולי תוכל למכור בשם עבורי איזה שסי"ן ירושלמי... לטובה יחשב, שאני שותף לזה, על ידי זה אני בלחץ מאוד... מהיכי תיתי לא ירצה כל אחד שיהיה לו ש"ס ירושלמי כמו בבלי, ידומה דלעתיד יהיה עיקר הלימוד בירושלמי."

### סגולות הלימוד בירושלמי

הרבה האריכו, בעיקר באחרונים שבדור הקודם, להפליג בסגולת הלימוד בתלמוד ירושלמי. ובהתעוררות ללימודו בדורות האחרונים. בכתבה זו, ראינו לנכון לתמצת נקודות מרכזיות בלבד, ממבחר ציטוטים מרוכזים, בכדי להעביר את הדברים בבהירות הנחוצה. לכן נצטט טיפה מן הים הגדול. בקדימות ללשון המחברים המפורסמים בחיבורם על הירושלמי.

לשון ה"קרבן העדה" בהקדמה ראשונה לפירושו:

"ומעולם תמהתי על גדולי קדמונינו שהיה לבם פתוח כפתחו של אולם ובקיאם בכל מדע ומדע לפרש התורה בק"ן טעמים, ויותר מכולם היו בקיאים בירושלמי, כאשר עינינו רואות שהוציאו משם דינים לאלפים ולרבבות, מדוע לא שמו פניהם לפרש הירושלמי. אמרתי בלבי שהיא מצות לא תעשה שהזמן גרמא, כמפורש בזוהר חדש (איכה פ"ו) עד אשר לא תחשך השמש, והאור זה תלמוד ירושלמי דנהיר נהורא דאורייתא, לבתר דאיתבטיל דא כביכול אישתארו בחשוכא וכו' ע"כ. ועתה וידל ישראל מאוד וקרב קצינו וזמן הגאולה, אומר אני מעשי למלך מלכי המלכים הקב"ה כי יגיע התור להשמע בארצנו, לכן מתנוצץ האור מפאת מזרח עד כי יאיר כצהרים, ויראה השמש בשמים, ולא יבא עוד ערל וטמא בירושלים".

כיון שהזכרנו דברי הזוה"ח, מן העניין להביא את דברי האדמו"ר מפרשיסחא הרה"ק הרבי רבי בונם זי"ע (נדפס ב"קול שמחה" בליקוטים, ו"ברמתים צופים" לתד"א פט"ו אות מ"א):

"ולכאורה תמוה זה שמכנה התורה שבע"פ ח"ו לחושך. אלא הפירוש במחשכים, הוא הגלות הדומה לחושך. הושיבני, שנתן לנו התלמוד בבלי שהיא תורת ה' תמימה משיבת נפש. שעל ידי זה שהיא תמימה בקושיות ואיבעיות, היה הוה אמינא שעל ידי פלפול הוא שוכח מדביקות הבורא ב"ה. לזה אמר שאף על פי כן היא משיבת נפש. אבל תלמוד ירושלמי שכל הסלקא דעתך והוה אמינות הם אמת וקיום להעולם. ובלתי זה לא היינו יכולים להיות בגלות החושך הזה אפי' שעה אחת".

בשם האר"י הקדוש הובא בספר הליקוטים (עמ' רנה) דברים נפלאים:

"ויקהילו את העם... ויך את הסלע במטהו פעמים, כנגד תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי. ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם, רצה לומר, מהעיקר ומהסולת של התורה תשקה את העדה שהם הגדולים, ומהסובין השקה את העם שדומים לבעירים".

הגאון הצדיק מרא דארעא דישראל רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל (מובא בהקדמה לס' אבות על בנים, מרבי שאל בראך זצ"ל עמ' כ"ג) דרש דברים נפלאים על היות לימוד הירושלמי סגולה ליציאה מהגלות: "ציון במשפט תפדה" (ישעיה א, כז) בגימטריא מכוון "תלמוד ירושלמי" (1,076), "ושביה בצדקה" בגימטריא "תלמוד בבלי" (524). והיינו בעת ששתי העמודים יפוצו חוצה ויצאו מרשות היחיד לרשות הרבים, וכל בית ישראל ירוו וישתו ממים חיים שיצא מירושלים, אז יהיה הגאולה.

מספרים שכאשר הגאון ר' יצחק זאב מברסק זצ"ל שמע הגימטריא הזו הוא הגיב:  
"אין זאת אלא שזה נאמר ברוח הקודש".

אף האדמו"ר בעל ה"אמרי אש" ממודז'ין זצ"ל אמר גימטריא נפלאה שיש בה תביעה גדולה על לימוד הירושלמי:

"שפרו מעשיכם" בגימטריא: "תלמוד ירושלמי" (1,076). ובזכות זו "וברית לא תופר".

האדמו"ר מליובאוויטש – חב"ד, הרה"ק רבי מנחם מנדל שניאורסון זי"ע, כתב מכתב לסיום ש"ס ירושלמי במחזור הראשון של דף-היומי, ובתוך הדברים:

"וממעלות תלמוד ירושלמי (כביאור אדמו"ר מהורש"ב ואדמו"ר האמצעי) שמאיר בה החכמה ברורה כמו שהיא למעלה בגילוי, ואין זקוקים (כ"כ) לקושיות, בלי פלפול ארוך, וביאור טעמי ההלכות על בוריין היו מקובלים בזה איש מפי איש, שבזה אין שייך ומלכתחילה אין מקום למחלוקת".

ובשנת תשמ"ב כתב מכתב ("ליקוטי שיחות" כרך כג עמ' 321) לכנס סיום סדר מועד בירושלמי, ובתוך הדברים:

"ויש לומר, על פי מדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה, שהתחזקות בלימוד הירושלמי תמהר קיום היעוד אשר חזה ישעיהו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלמי, כי ילמד משיח תורה את כל העם כולו, ואין שם לא קנאה כו' ע"ד תלמוד ירושלמי (כפירש"י ב"מ פה, סע"א) ומלאה הארץ דעת את הוי'..."

ומעניין לציין ששכך נתפרסם מנהג האדמו"ר מחב"ד בעצמו, לסיים כל מסכת בבלי וירושלמי.

מבט מיוחד העניק לנו הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, במכתבו לסיום הנ"ל:  
"באתי במילים קצרים אלו, לשלוח ברכתי, מתוך שמחה ואהבה, לכל אלו שזיכם השי"ת לגמור הש"ס הירושלמי... כל לימוד תורה הוא דבר גדול, ובפרט לימוד שהיה נשאר כלימוד יתום ולא היו הרבה שטרחו ללמדו. ועל כן זכותם של כל הלומדים והמסייעים ללימוד, הוא גדול מאד. ונקוה שבזכות לימוד זה, נזכה לקרב הגאולה, ונזכה בקרוב להרמת קרן התורה בביאת משיח צדקנו".

הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל אמר בסיום המחזור השלישי של הדף-היומי הירושלמי (הובא בקובץ "נר מערב" חלק ח):

"רציתי לומר, ומסתמא יודעים זאת כל לומדי הירושלמי. שישנם חלקים עצומים, ואני אומר זאת במלא האחריות, ישנם חלקים עצומים מהתורה הקדושה, מהתורה שבעל פה, שנמצאים רק בירושלמי ואינם נמצאים בשום מקום, אפילו בבבלי... וכעת אנו בעקבתא דמשיחא, בסוף אלף השישי, ניתנה מחשבה לצדיק יסוד עולם, שיעלה ויוציא מהכח אל הפועל את הלימוד בירושלמי.

וכשהמוני בית ישראל יעסקו בלימוד הירושלמי אפילו ב"גירסא", ממילא מתוך שיתעסקו בגירסא בלימוד הירושלמי, אפילו כפשוטו. בסוף הקב"ה יאיר עינינו, שנמצא גם את העמקות שבתלמוד הירושלמי. את החלקים של התורה הקדושה שנעלמו מבינתנו במשך אלף שנה ולא זכינו לחלקים אלה מהתורה שבעל פה. שיתגלו עוד לפני בוא משיח צדקנו".

בתקופה האחרונה, עם התנופה הגדולה שנהייתה בלימוד הירושלמי בתכנית השילוב, זכו חברי מכון "דרכי שמחה" לשהות במחיצתו של הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, ולשמוע ממנו דברים כדרבנות (- כאן בתמצית, שו"ת בכתבה נפרדת):

"כל גמרא שלומדים בבלי צריך ללמוד בירושלמי, כל גמרא, כל פרק... בגמרא משמע שהירושלמי יותר חשוב מהבבלי. להלכה פוסקים כהבבלי כי היה בתראה, אבל הירושלמי יותר חשוב... צריך ללמוד כל הדעות, כמו שלומדים דעת ב"ש וב"ה, רבי מאיר ורבי יהודה". וכבר ידועים הדברים ואף ניתנו לפרסום על ידו, שסדר לימודו בעצמו כך הוא. ואף מסיים בפומבי בכל ערב פסח את שני התלמודים.

הגאון הצדיק רבי בנימין זילבר זצ"ל, חבר מועצת גדולי ישראל, הפליג בשבח הלימוד בירושלמי בתכנית השילוב, ובישיבות הקדושות:

"זכה דורנו והתווספו ספסלים ללימוד תלמוד הירושלמי. הן מאותם המוסיפים לצד לימוד הדף היומי הבבלי את לימוד הסוגיה המקבילה בירושלמי, והן מצד אותם בחורים מצוינים המוסיפים את לימוד הירושלמי בבבלי הנלמדת בישיבה, מבלי לחסר את סדרי הלימוד. כידוע בלימוד הירושלמי ישנם תוספות והשלמה ללימוד תלמוד הבבלי. וכן יש בו חידושים והלכות רבות שמקורם היחיד הוא בירושלמי".

#### מים שקטים חודרים עמוק

הנחלת לימוד הירושלמי לרבים הינו דבר קשה, כמו שעצם לימוד הירושלמי למי שאינו רגיל וללא הפירושים המבוארים, הוא דבר קשה.

אולם פעילות עקבית חובקת זרועות עולם שע"י מכון דרכי שמחה בעיר האבות ערד הביאה בס"ד לכך, שמאות שיעורים הלומדים את הבבלי בסדר הדף היומי, משלבים כיום בלימודם את המסכת המקבילה בירושלמי, לצד אלפי לומדים פרטיים שאף הם הצטרפו למסלול לימוד זה.

השיעורים נתייסדו במגוון הקשת הציבורית בכלל ישראל. חסידים וליטאים, מזרחיים ואשכנזים, תושבי ארץ ישראל והתפוצות, זכה דורנו והירושלמי הופך אט אט לנחלת כלל ישראל.

מתחילת המחזור האחרון של לימוד הדף היומי הבבלי, החלו לצאת כסדרם מסכתות הירושלמי המקבילות, ומאז ועד היום יצאו כבר על כל המסכתות. מהדורה זו יש להשיג במחיר השווה לכל נפש בזכות הנדיב הנכבד הר"ר אברהם פנחס ברקוביץ מניו יורק, שנטל על עצמו את הזכות העצומה להיות לסיוע לכלל לומדי הירושלמי.

מכון "דרכי שמחה" יעזור לכם בכל עניני הירושלמי ובפרט בעצה ובמעש להנחיל רעיון ה"שילוב" להתייעץ ולקבל מידע בכל מגוון הנושאים הקשורים לזה במספר טלפון: 079-

9690393

ויהי נועם ה' עלינו בזכות התורה ובזכות לומדיה אמן ואמן.

(נעזרנו בהכנת מאמר זו עם מאמרים של הרב חיים קנובלוביץ והרב ישראל צישינסקי שליט"א)